

Kiropraktikkens historie i Danmark

Per Jørgensen

Kiropraktikkens historie
i Danmark

Syddansk Universitetsforlag 2014

University of Southern Denmark Studies in
History and Social Sciences vol. 497

© Per Jørgensen og Syddansk Universitetsforlag 2014

Sats og tryk: Tarm Bogtryk a-s

Omslag: Donald Jensen, Unisats ApS

Omslagsbillede: Stammer fra Kiropraktik og Sundhed, 1977 nr. 2

ISBN 978-87-7674-846-3

Omslagsbillede:

En klinik, en behandler, en patient, et rygproblem, en manipulation og en briks.

Det har været markante ingredienser i det kiropraktiske arbejde i Danmark siden 1920.

Frem til 1970'erne (billedet) var manipulation den altdominerende behandlingsform.

Den er stadig vigtig, men i vore dage råder kiropraktoren over en meget større værktøjskasse, når patientens problemer med bevægeapparatet skal behandles.

Udgivet med støtte fra:

Kiropraktorfonden

Kulturministeriets Forskningsudvalg

Mekanisk, fotografisk, elektronisk eller anden mangfoldiggørelse
af denne bog er kun tilladt med forlagets tilladelse eller ifølge
overenskomst med Copy-Dan

Syddansk Universitetsforlag

Campusvej 55

5230 Odense M

www.universitypress.dk

Indhold

Formandens forord	10
Forord	11
1. del: "Kiropraktikkens rødder"	
Kapitel 1:	
Ved hændernes hjælp – en introduktion	13
Struktur og problemstillinger	13
Metode og teori	14
Kiropraktikken og historieskrivningen	16
Kiropraktikbegreber	17
Fra Davenport til København	20
Kapitel 2:	
Hippokrates, Vesalius og alle de andre	23
Fra Oldtiden til Renæssancen	24
Lægerne og bensætterne.....	27
Lægevidenskaben i det 19. århundrede	29
Kloge koner og mænd i Danmark.....	33
Kapitel 3:	
På vej mod kiropraktikken.....	39
"Old Dad Chiro"	40
Spiritisme og magnetisk helbredelse.....	41
Innate intelligence og religion	43
Kiropraktikken "opfindes"	46
De tre teorier – den tidlige kiropraktikforståelse (ca. 1895-1915).....	47
Palmers første teori (ca. 1895-1903)	48
Osteopatien og kiropraktikken.....	48
Palmers anden teori (ca. 1903-1909)	49
Palmers tredje teori (ca. 1909-1913).....	50
Den sejrende teori	51
"Straights" og "mixers"	53
Kiropraktikken finder sine retninger (ca. 1900-1920).....	55
Palmerskolen, hjemstedet for "straight" kiropraktik.....	56
American, den første "mixerskole".....	60
Carver og "structural approach theory"	62

National, Howard og det rationelle alternativ	63
Kiropraktorskoler og -studerende i USA (ca. 1900-2015)	65
2. del: "Fra USA til Danmark" (ca. 1920-1975)	
Kapitel 4:	
Kiropraktikken kommer til Danmark	67
De første danske kiropraktorer	67
De danske kiropraktorerers baggrund (ca. 1920-1975)	70
Kiropraktikkens modtagelse i Danmark.....	75
Kapitel 5:	
Studieliv og uddannelse (ca. 1920-1975)	81
"Delta Sigma Chi Fraternity of Chiropractic".....	81
De medstuderende på Palmer	82
Lyceum	83
Davenport som medicentrum.....	84
Kiropraktikken – en fætter-kusine-fest?	84
Uddannelsen på Palmerskolen	85
"The Philosopher of Chiropractic"	86
De øvrige fag.....	88
Den kiropraktiske arbejdsplads	89
"The nosebreaker" og andre brikse	89
Røntgen, spinografi	91
"Work like hell and advertise".....	92
Palmerskolen og dens uddannelse efter B.J. Palmer	95
Den danske uddannelse (1948-1951).....	97
Kiropraktoruddannelsen standardiseres (ca. 1960-1975)	99
Kapitel 6:	
Kiropraktikkens patienter (ca. 1925-1975).....	103
Patientforeningen som patientforening	103
Patientforeningen organiseres	105
Sygekasserne og kiropraktorbehandlingen	107
Kiropraktikken, forvaltningen og det politiske system.....	108
Kiropraktikkens tidsskrift.....	115
Patienthistorierne.....	116
Kapitel 7:	
Kiropraktorforeningen (ca. 1925-1975).....	121
Kiropraktorforeningen stiftes	121
Kiropraktorerne organiseres.....	123
Udbryderne – Kiropraktorforeningen af 1948	126
Kiropraktoren og patienten	128

Kiropraktorerne og lægeløftet.....	131
Kiropraktorkunst og lægekunst – tre cases.....	132
”Schildersagen” (1924).....	133
”Lov om udførelse af lægegerning” (1934).....	136
Da kiropraktikken kom i udvalg (1963-1970).....	139
Dansk Kiropraktor Råd (ca. 1900-1975).....	145
Kiropraktororganisationer i USA.....	148
Kiropraktororganisationer i Norden og Europa.....	149

Kapitel 8:

Kiropraktorerne og lægerne.....	153
Kiropraktorenes strategier.....	155
Sundhed gennem bevægeapparatet.....	157
Gymnastikken og lægevidenskaben.....	158
Fysioterapien og lægevidenskaben.....	162
Sundhed og videnskabelighed.....	166

Kapitel 9:

Det teoretiske grundlag og implementeringen i Danmark (ca. 1920-1975)...	169
Nerver og livsstrømme (ca. 1920).....	169
Neurocalometeret (ca. 1925).....	171
”Hole-in-one” og andre teorier (ca. 1930).....	173
Nye teorier og præciseringer af gamle (ca. 1960).....	178
Kiropraktikkens grundlag i 1970’erne.....	181
Lost in translation? (ca. 1920-1975).....	185
”Straights” og ”mixers” i USA (ca. 1970).....	185
Kiropraktik og vaccination.....	186
Innate i Danmark? – en opsamling (ca. 1920-1975).....	187
Af taktiske grunde.....	189
Status ca. 1975.....	193

3. del: ”Da kiropraktikken kom ind i varmen” (ca. 1975-2015)

Kapitel 10:

Fra kvaksalver til sundhedsperson (ca. 1975-2015).....	195
Kiropraktikken og sundhedsudgifterne.....	195
Sygesikring, ydernumre og økonomistyring.....	196
Kiropraktorfonden.....	200
Patientforeningen i knibe.....	200
Og så kom autorisationen.....	203
Gennembruddet.....	205
Kampen om kiropraktikken.....	212
”Kiropraktormissionær” eller ”skeletmekaniker”.....	213
På randen af splittelse?.....	216

Ledelsens kiropraktik eller medlemmernes kiropraktik?	218
Da krudtrøgen lettede	220
Koncepternes tid	222
”Fremtidens kiropraktor”	222
”Kiropraktorerne i spil”	224
Samarbejde, kvalitetssikring og evidensbaseret praksis	226
De nye arbejdspladser	230
Dansk Kiropraktor Råd – nye tider, nye opgaver.....	232
DKF’s sekretariat (ca. 1980-2015).....	234
Det internationale arbejde (ca. 1975-2015).....	237
Kiropraktikkens tidsskrifter	240

Kapitel 11:

Et universitetsstudium bliver til (ca. 1975-2015).....	245
Fra Palmer og AECC til SDU – kiropraktikkens uddannelsessteder	245
Aalborg Universitetscenter fik et tilbud	249
Palmer College of Chiropractic (PCC, 1975-1995)	250
Anglo-European College of Chiropractic (AECC, 1975-1995)	253
Nordisk Råd, Odense Universitet og den danske kiropraktoruddannelse	256
Hvorfor Odense Universitet?	259
Kiropraktoruddannelsens indhold (ca. 1980-2015).....	261
Kiropraktoruddannelsen ca. 1980.....	261
Klinisk biomekanik/kiropraktoruddannelsen ved SDU (1994 og 1997).....	263
Bacheloruddannelsen (1994).....	263
Kandidatuddannelsen (1997).....	264
Uddannelsen ved SDU (2015)	265
Bacheloruddannelsen	266
Kandidatuddannelsen	267
Turnusuddannelsen (1975-2015).....	271
Naboernes kiropraktoruddannelser	273

Kapitel 12:

Mellem kiropraktik og sundhedsvidenskab – Forskningen ca. 1980-2015....	277
Den tidlige kiropraktikforskning i Danmark (ca. 1980-1990).....	278
Forskningen i 1990’erne.....	280
De første ph.d.er	281
Kiropraktikforskningen siden ca. 2000	284
Nordisk Institut for Kiropraktik og Klinisk Biomekanik (NIKKB).....	285
”Rygcenter Ringe” og ”Rygcenter Syddanmark”	293
Forskningen i klinisk biomekanik på SDU	297
Kiropraktikken og den lægevidenskabelige kritik.....	300
Kiropraktikkens vagthunde.....	304
Kiropraktikkens myter(?)	307
Dansk Kiropraktisk Selskab og DSKKB	311

Kapitel 13:	
Danske kiropraktorers holdning til kiropraktik.....	313
<i>De tre holdningsspørgsmål</i>	313
Kiropraktorernes baggrund	316
<i>Køn, alder og beskæftigelse</i>	316
<i>Uddannelse og netværk</i>	317
<i>Økonomi</i>	317
<i>Arbejdspladsen</i>	318
<i>Patienterne. Baggrund, behandling og pris</i>	318
Hvad tænker kiropraktorer om kiropraktik?	320
Hvad kan kiropraktikken helbrede?	320
Hvilke typer behandling bør en kiropraktor tilbyde?	324
Filosofi og kiropraktikforståelse?	327
Opsamling på holdningsundersøgelsen	331
Socialiseringen i klinikken	334
 Kapitel 14:	
Fra healing til mainstream sundhedsprofession	339
Dansk kiropraktik i kiropraktikkens verden	339
Kiropraktikkens teori.....	340
Kiropraktikkens praksis	342
Kiropraktikkens organisering.....	345
Kiropraktikkens forskning.....	348
Kiropraktikkens uddannelse	350
Kiropraktikkens forhold til den øvrige sundhedsvidenskab	351
Kiropraktikken i fremtiden.....	354
 Noter og henvisninger	357
 Litteratur.....	380
 Billedfortegnelse	393
 Person- og sagregister	394

Formandens forord

Vores fag har taget en forunderlig rejse gennem det forløbne århundrede. Fra at være en marginal, udskældt profession under kvaksalveriloven er kiropraktikken blevet en fuldt ud integreret og autoriseret akademisk profession i det danske sundhedsvæsen med sin egen internationalt anerkendte universitetsuddannelse og forskningsinstitution. Det er en lang vej at rejse på mindre end 100 år.

Jeg selv er fra en af de første årgange af kiropraktorer, der er uddannet fra Syddansk Universitet – og på den måde tilhører jeg den nye unge generation, selvom jeg ellers selv synes, at jeg er ved at være gammel i gårde.

Det betyder, at jeg aldrig har oplevet, men kun hørt om de gamle dage, dengang en kiropraktor kunne risikere at blive slæbt i retten, om dengang de fleste kiropraktorer var uddannet i USA på Palmerskolen og om dengang, kiropraktikken var en sag, der skulle fremmes både politisk og folkeligt, for at vi overhovedet kunne få lov til at eksistere.

Det er forhistorien. Kiropraktikken i vore dage er på mange måder fremmet. De fleste praktiserende kiropraktorer i Danmark er uddannet i Odense, i øvrigt side om side med medicinerne. Og efterhånden kan vi sætte et hak ud for de fleste af de ting, vi drømte om for kiropraktikken i Danmark.

Bogen her er fortællingen om kiropraktikken. Om begyndelsen. Om faget. Om uddannelsen – først den i USA og så den her i Danmark. Om foreningen, som jeg er formand for. Og om den tid vi lever i nu, hvor langt kiropraktikken er kommet, og hvordan vi er kommet derhen. Men ikke om slutningen. Slet ikke.

For kiropraktikkens historie er mere end fortid eller baggrund. Den kamp, vi har kæmpet, og som bogen her fortæller om, har samlet kiropraktorerne på en måde, som meget få organisationer kan prale af. Det fællesskab skal vi huske i fremtiden, hvor kampene bliver nogle andre og måske føles mindre livstruende.

Ikke mindst derfor er jeg rigtig glad for, at der nu er en bog, som dykker helt ned i vores historie. For kiropraktikken er en lille profession, der har taget en lang rejse på kort tid. Og det kan vi være stolte af. Og det er jeg stolt af at se beskrevet så sobert og grundigt, som det er gjort her.

Lone Kousgaard Jørgensen, formand for Dansk Kiropraktor Forening

God læselyst.
Lone Kousgaard Jørgensen
Formand for Dansk Kiropraktor Forening

Forord

Denne bog handler om den danske kiropraktiks historie, siden den første kiropraktor under stor opmærksomhed – og med øgenavnet ”prygledoktor” – i 1920 etablerede sig i København og frem til 2015. Det giver imidlertid ikke mening at skrive dansk kiropraktiks historie uden et solidt udblik til USA. Det er derfra, kiropraktikken stammer, og det er derfra, langt de fleste danske kiropraktorer blev uddannet gennem hele det 20. århundrede. Først i 1994 kom den danske kiropraktoruddannelse i gang på universitetet i Odense, og siden 1999 er stort set alle danske kiropraktorer blevet uddannet dér. At så mange danske kiropraktorer har og har haft amerikanske rødder, har imidlertid ikke uden videre betydet, at det var amerikansk kiropraktik, der blev udøvet i Danmark. Den danske kiropraktik fandt gennem årene sit helt eget udtryk og er i dag en veletableret sundhedsprofession med sygesikring, autorisation, universitetsuddannelse og internationalt anerkendt forskning.

Bogen er den første forskningsbaserede fremstilling på dansk, der følger kiropraktikkens samlede historie fra 1895 til vore dage. Den følger ikke alene kiropraktorerens trængsler i kampen for anerkendelse i sundhedsvæsenet, opnåelse af autorisation og behandlingstilskud til deres patienter. Den lægger også vægt på at beskrive udviklingen i kiropraktikkens filosofi, teori og praktik gennem tiden. Den ser på den kiropraktiske uddannelses indhold både i USA og Danmark siden ca. 1920. Den diskuterer kiropraktikkens forskning de seneste ca. 50 år. Den gennemgår udviklingen hos kiropraktikkens organisationer – naturligvis især kiropraktorforeningen og patientforeningen, men også de udenlandske. Og den undersøger kiropraktikkens placering i samfundet og dens forhold til andre sundhedsfag.

Udviklingen har ikke været uden bump på vejen. Centralt og definerende for den generelle udvikling står de evindelige stridigheder med lægestanden, der har definitionsmagten over sygdom, sundhed og helbredelse her i samfundet. Og den ”magt” har det ikke været let at rokke ved for kiropraktorerne, til trods for at en stor, entusiastisk patientforening har stået og heppet på sidelinjen, og der ofte har været en vis politisk velvilje over for kiropraktikken. Det anstrengte forhold til læger og sundhedsmyndigheder har imidlertid også været produktivt for kiropraktorerne indre sammenhold. Selv i de tilfælde, hvor de var uenige indadtil, er det lykkedes dem at optræde som en enhed udadtil.

Overordnet set – og meget kort beskrevet – er de danske kiropraktorer opfattelse af kiropraktikken gået fra, at den omfattede én type behandling (manipulation) til brug for mange sygdomme, til at den i vore dage omfatter mange typer behandling til brug for få sygdomme. I vore dage er kiropraktorerne enige om, at kiropraktikkens udgangspunkt er bevægeapparatet. Forholdet til lægerne er blevet meget bedre; dog er det nok snarere kiropraktorerne, der har nærmet sig lægerne, end omvendt. Måske symboliseret ved, at den kiropraktiske uddannelse foregår på Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet ved Syddansk Universitet.

Beretningen henvender sig til alle med interesse for kiropraktikkens og sundhedsvæsenets historie. Den er dog ikke mindst rettet imod kiropraktorer og kiropraktorstuderende samt kiropraktikkens patienter. De kan nu for første gang følge den 120-årige udvikling fra amerikansk forkættet idé til anerkendt sundhedsprofession i Danmark, der i øvrigt er det land uden for Nordamerika, hvor kiropraktikken har vundet bedst fodfæste.

Bogen er blevet til med hjælp fra rigtig mange. Under arbejdet har jeg været i større eller mindre kontakt med ca. 40 kiropraktorer og andre resursepersoner, og jeg har mødt stor velvilje for projektet undervejs. Nogle har jeg interviewet og talt med op til flere gange, andre har jeg aldrig set, men ført lange e-mailkorrespondancer med. Og en del har været testlæsere på større eller mindre dele af bogen. Det er ikke muligt at nævne alle, men jeg vil gerne her takke alle, der har bidraget. Særligt vil jeg - i alfabetisk rækkefølge - fremhæve:

Ann-Liss Taarup, Anne-Marie Madsen, Arne Christensen, Birgitte Holt, Carsten Hviid, Daniel Pedersen, Henrik Wulff Christensen, Henrik Hein Lauridsen, Jacob Bjerre, Jan Hartvigsen, Jens Jacobsen, Jette Østergaard, Karina Sol, Kent Højer, Malene Tarp, Ole Bolding-Jensen, Knud Davidsen, Ole Norup, Peter Kryger-Baggesen, Steen Lundbye, Steen Selander, Søren Majgaard, Søren O'Niell og Troels Gaarde.

De fleste af de nævnte er kiropraktorer, resten er fra det kiropraktiske miljø, ikke mindst DKF's sekretariat. Alle, jeg har nævnt, har det til fælles, at de har brugt timer - for nogles vedkommende dage - på projektet. Jeg plejede at slutte mine interviews af med at spørge, om der var noget, jeg havde glemt at spørge om. Det var der sædvanligvis. Takken til den samlede kiropraktikfløj kan passende slutes af med at gengive et af svarene: "Jeg synes, kiropraktik er et fantastisk fag. Det synes jeg, du skal skrive". Det være herved gjort.

For hjælp under mit forskningsophold i efteråret 2012 på Palmer College of Chiropractic i Davenport (Iowa) sendes en tak til arkivar Daniel Smith og sekretær Linda Mixon for assistance med at finde rundt i "Special Collections & Archives" samt til PCC's historiker Dr. Alana Callender og professor Victor G. Strang for gode samtaler.

Fra mit eget miljø på Syddansk Universitet vil jeg takke forskningssekretær Lone Bolwig for transskribering af interviews og udarbejdelse af litteraturliste samt post.doc Jens Høyer-Kruse og lektor Henrik Hein Lauridsen for uvurderlig hjælp med udarbejdelse og efterfølgende diskussion af spørgeskemaundersøgelsen. Ikke mindst en tak til professor Helle Johannesen for grundig gennemlæsning af manus og mange værdifulde kommentarer, og til forlagsredaktør Jakob Offersø Brøbecher for - endnu engang - stor entusiasme og hjælp.

Til Lisbeth Andersen Skov tak for gennemsyn af tekst og udarbejdelse af register. Konsulent i DKF Tanja Skov Carlsen skal have tak for stor hjælp med bogens illustrationer. En særlig tak til lektor Lisbeth Steen Pedersen for gode råd og diskussioner samt ikke mindst for veludført arkivararbejde undervejs.

Bogen er udgivet med støtte fra Kulturministeriets Forskningsudvalg, og det bagvedliggende forskningsprojekt er støttet af Kiropraktorfondens.

Per Jørgensen, august 2014